

ENVIRONMENTÁLNÍ ASPEKTY KONKURENCESCHOPNOSTI VYBRANÝCH PODNIKŮ PARDUBICKÉHO REGIONU

Marcela Kožená

Ústav ekonomiky a managementu, FES, Univerzita Pardubice

Abstrakt: *Ochrana životního prostředí je v současné době jedním z globálních cílů lidstva. Novým směrem společenského vývoje se stala strategie udržitelného rozvoje, která by měla být realizována především na úrovni, kde většina environmentálních zátěží vzniká - v podnicích. Zde bylo využito pro hodnocení podniků metody Balanced Scorecard, která byla ověřena na souboru vybraných podniků z regionu Pardubice.*

Abstract: *Environmental aspects of competitive ability of chosen companies in region of Pardubice*

An environmental protection is one of the global goals of mankind nowadays. A sustainable development strategy is a new direction of an evolution that has to be used especially on a level in which most of the environmental weight arise – in the companies. There was used for evaluation enterprises Balanced Scorecard method which was verified on the complex of chosen companies from region of Pardubice.

Klíčová slova: *Strategie udržitelného rozvoje, klíčové faktory pro hodnocení aplikace strategie udržitelného rozvoje, verifikace této metodologie v podnikatelském prostředí Pardubicka*

Key words: *A sustainable development strategy, the key factors of evaluation of sustainable development strategy, a verification of the methodology in entrepreneurial environment of Pardubice*

1 Úvod

Mezi globální problémy současného světa patří bezesporu problém postupného vyčerpávání neobnovitelných přírodních zdrojů, nedostatek energie, zhoršování kvality biosféry a tím i životního prostředí společnosti. Příčinou zhoršování životního prostředí byly některé nezládnuté důsledky vědecko-technické revoluce a s ní spojeného ekonomického růstu, jejichž důsledkem byla především masová produkce různých druhů odpadů. Novým způsobem vývoje, který nabízí řešení této situace se proto stal udržitelný rozvoj, který zohledňuje ekologickou únosnost zamýšlených i realizovaných činností.

2 Udržitelný rozvoj

Koncepce udržitelné rozvoje představuje nový rámec civilizačního vývoje. Vychází z klasické a široce přijaté definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987, která považuje rozvoj za udržitelný tehdy, jestliže naplní potřeby současné generace, aniž by byly ohroženy potřeby generací příštích. Obsah této koncepce byl rozvíjen v dalších desetiletích jednotlivými státy i v mezinárodním měřítku, jedním z významných setkání byl Světový summit o udržitelném rozvoji, který se konal v září 2002 v Johannesburgu. Zde byl zdůrazněn cíl strategie udržitelného rozvoje, jímž je zajištění rovnováhy mezi třemi základními rozměry, a sice sociálním, ekonomickým a environmentálním. Symbolicky toto vyjadřuje heslo: lidé, planeta, prosperita. Ústředním pojmem udržitelného rozvoje je kvalita života, což je pojem, který je průnikem všech tří pilířů. Základní otázkou ovšem zůstává, jak udržet a dále rozvíjet kvalitu života a přitom nezvyšovat zatížení životního prostředí a nevytvářet bariéry ekonomickému rozvoji. Nový pohled je věnován na jedné straně ekonomickému rozvoji, jenž by měl respektovat sociální a environmentální dopady, na straně

druhé je rovněž třeba respektovat sociální a environmentální opatření, která zmírňují ekonomické náklady na dosahování jejich cílů.

Koncept udržitelného rozvoje vytváří také **nový prostor pro podnikatelskou sféru**. Na jedné straně zákonná opatření ze strany státu usměrňují podnikové chování tak, aby nedocházelo k dalšímu zhoršování kvality životního prostředí, určují jistý rámec, v němž se musí podniky pohybovat, pokud chtějí dlouhodobě prosperovat. Na straně druhé vytváří strategie udržitelného rozvoje pro podnikatelskou sféru významnou příležitost, jak zvýšit svoji konkurenceschopnost tím, že budou ochranu životního prostředí chápat jako jeden ze svých strategických cílů a její zásady etablovat do všech podnikových činností.

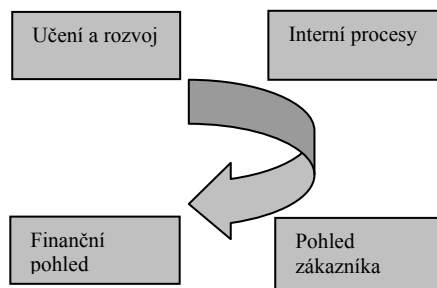
Strategie udržitelného rozvoje České republiky vychází z mezinárodně uznávaných dokumentů, které byly přijaty na summitech, pořádaných za podpory Evropské unie. Lisabonský summit (březen 2000) přinesl významnou formulaci sociálních a ekonomických priorit, na jarním summitu v Barceloně (březen 2002), byla tato koncepce doplněna závěry předchozího summitu EU v Goteborgu (červen 2001). Strategie by se měla stát konsensuálním rámcem pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru, ať už budou mít povahu sektorových politik či širě pojatých akčních programů. Základním časovým horizontem strategie je rok 2014 s tím, že úvahy budou mířit do r. 2030, případně i za tento rok, podle povahy dané oblasti. Rozlišení kratšího a delšího časového horizontu bude důležitým rysem strategie, která se v této souvislosti zaměří na zejména na sladování krátkodobých a dlouhodobých cílů, které nemusí být totožné.

3 Hodnocení konkurenceschopnosti v podmínkách udržitelného rozvoje metodou BSC

3.1 Balanced Scorecard (dále jen BSC)

V současné době existuje celá řada metod, které se snaží konkurenceschopnost více či méně úspěšně hodnotit (jako např. na základě rozboru podnikové strategie a zhodnocení její úspěšnosti, podle rozboru podnikových schopností, na základě srovnání s úspěšnými podniky, s využitím marketingového přístupu a bilance silných a slabých stránek, apod.) Takřka všechny zmíněné i některé další metody pro hodnocení konkurenční schopnosti podniku označují oblast ochrany životního prostředí za strategicky důležitou, nicméně ji ve svém hodnocení většinou nezohledňují. Metoda BSC je moderní metoda pro zvyšování výkonnosti organizací je řízení podle výkonových cílů (Balanced Scorecard).¹ Vrcholové podnikové cíle jsou postupně rozpracovány do taktických a operativních ukazatelů na nižších úrovních a měřeny. Koncept BSC vychází z potřeby dostatečných podkladů pro manažerské rozhodování a strategické řízení organizace. Tento přístup k řízení se stal rychle velmi populárním a je aplikován progresivními organizacemi na celém světě. [4] (viz obr. č. 1)

¹ český překlad termínu Balanced Scorecard je 1. Nastavení a vyvážení ukazatelů BSC (ZCE), 2. Koncept vyvážených ukazatelů (SAS Institute), 3. Metoda vyvážených ukazatelů (SAP), 4. Vyrovnaná výkonnost (Lawson Software)

Obr.1: Čtyři oblasti BSC [4]

3.2 Aplikace metodiky BSC pro měření konkurenceschopnosti podniku v podmínkách udržitelného rozvoje

Návrh klíčových faktorů úspěchu, absolutních a poměrových ukazatelů obsahuje tabulka č.1.

Tab. č. 1: Návrh klíčových faktorů, absolutních a poměrových ukazatelů ve strategických oblastech finance, učení se a růst, interní procesy a zákazníci trhy

Zákazníci a Strategická oblast	Klíčové faktory úspěchu	Absolutní ukazatele	Poměrové ukazatele
Finance	výběr dodavatele s ohledem na env. příznivé vlastnosti výrobků, surovin a polotovarů, údržba env. nákladů a výnosů, jejich kvantifikace, stavajících zákazník se zvýšením env. ukazatelů výrobky, získání nových zákazníků	objem nákupu env. výrobků, surovin a polotovarů, tržby z prodeje env. výrobků, počet investic env. přidaná hodnota, spotřeba vody, energie, surovin, emise skleníkových plynů	dodávky env. výrobků, surovin a polotovarů/ celkové dodávky, env. tržby/celkové tržby, env. tržní podíl/ podíl env. HV a GF na celkovém HV a GF, podíl env. investic na celkových investicích, podíl absolutního env. ukazatele k přidané hodnotě, popř. tržbám, HV, podíl env. přidané hodnoty na celkové přidané hodnotě
Učení se a růst	dokonalá informovanost všech zaměstnanců o env. politice podniku, jejich samostatná iniciativa, kontinuální vzdělávání v oblasti ochrany ŽP, co nejvyšší kvalita pracovního prostředí	pravidelné zveřejňování env. zpráv, počet oceněných env. iniciativ pracovníků, počet VŠ, SŠ, vyučených pracovníků, počet absolventů env. vzdělávání, počet nemocných z povolání	počet zveřejněných env. zpráv za sledované období, počet oceněných pracovníků/celkový počet pracovníků, počet VŠ, SŠ, vyučených pracovníků/celkový počet pracovníků, počet env. vzdělaných pracovníků/celk. počet pracovníků počet nemocných z povolání, úrazů z povolání/celkový počet prac.
Interní procesy	orientace výzkumu a vývoje na šetrnost k životnímu prostředí, úsporné inovace, ekologizace všech podnikových procesů, implementace ochrany ŽP do vlastností výrobků, ekologický způsob likvidace výrobků po uplynutí doby životnosti výrobků, recyklace obalů	snížení spotřeby materiálů, surovin a polotovarů v důsledku vlastních inovací, počet nakoupených licencí, patentů, technologií šetrných k ŽP, aplikace EMS (ISO 14000, EMAS), ev. další dobrovolné aktivity, objem ekologicky likvidovaných výrobků a obalů, recyklace	úsporné vlastní inovace/celkové inovace, nakoupené env. technologie/celkové nakoupené technologie, spotřeba surovin, materiálů, polotovarů/hlavní výrobek, počet podnikatelských jednotek s EMS/celkový počet podnikatelských jednotek, objem ekologicky likvidovaných výrobků/celkový objem výrobků

3.3 Hodnocení environmentální konkurenceschopnosti vybraných podniků pardubického regionu

Hodnocení environmentální konkurenceschopnosti se v rámci pardubického kraje zúčastnilo 6 podniků, většina z nich si však nepřála uveřejnit své identifikační údaje. Podrobnější informace o sledovaných podnicích uvádí tabulka č. 2.

Tab. č. 2 : Identifikace podniků

Kód podniku	Odvětví	Práv. forma	Velikost podniku (podle počtu pracovníků)	Hlavní zákazníci	Majoritní vlastníci
A	Chemie	a.s.	501-1000	české soukromé organizace	české organizace
B	Energetika	a.s.	101-500	české soukromé a státní a mezinárodní organizace	státem vlastněné organizace
C	Výroba třecích materiálů	a.s.	501-100	státní a mezinárodní organizace	zahraniční společnosti
D	Chemie	o.z.	2000 a více	zahraniční, české státní i soukromé organizace	české organizace
E	Služby	s.r.o.	51 - 100	české soukromé a státní organizace	české organizace
F	Elektrotechnický vývoj	a.s.	101-500	státní a mezinárodní organizace	zahraniční společnosti, management

Uvedená metoda byla ověřována v 6 průmyslových podnicích pardubického kraje. Bohužel se vyskytl problém s poskytnutím potřebných informací - podniky buď potřebné údaje vůbec nesledují nebo se zdráhají je poskytnout. Proto zůstává tento návrh pro hodnocení environmentální konkurenceschopnosti podniku pouze v teoretické rovině.

4 Závěr

Jak bylo uvedeno, navrženou metodu BSC pro hodnocení environmentální konkurenceschopnosti nebylo možné aplikovat. Příčiny této situace lze spatřovat zejména v těchto oblastech:

- evidence údajů z oblasti ochrany životního prostředí - dosud není ujednoceno sledování environmentálních údajů v podnicích, nejsou jednotně definovány environmentální pojmy a vytvořena jednotná podoba environmentálního výkaznictví.
- **Dostupnost potřebných informací pro vyhodnocení metody BSC** - některé podniky se brání poskytování environmentálních informací z obavy jejich zjištění konkurenčními podniky.
- **Nedostatečná zainteresovanost podniků na publikaci environmentálních údajů** - sledování těchto údajů ani jejich publikace nejsou pro podniky povinné.
- **Dosud nejsou stanoveny odvětvové charakteristiky pro environmentální oblast, které by umožnily podnikové srovnávání.**

To jsou zřejmě hlavní důvody, které v současné době mnou navrženou metodiku neumožňují v praxi ověřit. Domnívám se však, že v blízké době se situace v této oblasti změní, podniky budou mít zájem samy na zviditelnění svých aktivit v oblasti ochrany životního prostředí.

Literatura:

- [1] Jeníček V., Foltýn J., Životní prostředí a trvale udržitelný rozvoj v soustavě problémů. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1996
- [2] Kaplan R.S., Norton D.P., Balanced Scorecard. Praha: Management Press, 2000
- [3] Kislíngrová E., Neumaierová I., Vybrané příklady firemní výkonnosti podniku. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998
- [4] Knap P., Stručně o metodě VSU (Balanced Scorecard). In Moderní řízení, 2000, roč. 35, č. 7, str. 3
- [5] Kožená M., Ekologie jako konkurenční faktor. In Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Agroregion 2000 Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, str. 23 -24, ISBN 80-7040-425-6
- [6] Kožená M., Environmentální aspekty konkurenceschopnosti podniku před vstupem České republiky do EU. In Sborník příspěvků mezinárodní konference Ekonomika firiem 2001. Košice: Ekonomická univerzita Bratislava, 2001, str. 137-142, ISBN 80-225-0171-9
- [7] Synek M., Manažerská ekonomika. Praha: Grada Publishing, 2000

Kontaktní adresa:

Ing. Marcela Kožená, Ph.D.
Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomiky a managementu
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Marcela.Kozena@upce.cz
Tel. 46 603 6179